

Klassieke Olympiaden 2017-2018
Pensum Grieks
finale

Tekst

Peleus *(met minstens één begeleider)*

- 547 Ik vraag u allen en de leider bij moord:
wat betekent dit? Hoe zit dit? Waarom staat
het huis op stelten? Wat wordt hier bekokstoofd?
- 550 Menelaos, stop. Neem niet het recht in eigen hand.
(tegen zijn begeleider)
Ga me voor, en snel. We mogen, lijkt het, geen
moment verliezen. Het is geraden dat ik meer
dan ooit de krachten van mijn jeugd hervind.
Eerst zal ik voor haar een steun in de rug zijn,
- 555 als wind in de zeilen. Vertel, met welk recht
voeren ze jou en je kind met geboeide handen af?
Als een schaap met lam word je omgebracht
nu ik en de heer van het huis er niet zijn

Andromache

- Zij voeren mij om met mijn kind te sterven af,
560 zoals u ziet, heer. Wat moet ik u nog zeggen?
Ik heb u dringend laten vragen om te komen,
en niet eenmaal, maar door duizend boden.
U hebt toch van zijn dochter wel van de ruzie
in huis gehoord: waarom ik omgebracht word?
- 565 Nu hebben zij me weggesleurd van het altaar
van de nimf die u zo hoog vereert, de moeder
van uw edele zoon, en voeren ze me af, zonder
proces en zonder op degenen die afwezig zijn
te wachten, want ze zien dat ik alleen sta,
- 570 met dit kind, dat zij, al heeft het niets misdaan,
samen met mij, ongelukkige vrouw, gaan doden.
O, ik smeeek u, oude vorst, en kniel voor u
want met mijn hand kan ik uw kin, die mij
zo dierbaar is, niet grijpen. O, in godsnaam,

575 red mij. Anders zullen wij, vorst, tot úw schande
en mijn ongeluk ter dood worden gebracht.

Peleus

Ik beveel: maak los die boeien, voor het
iemand zal berouwen. Laat haar handen vrij.

Menelaos

En ík verbied dat. Ik ben uw mindere niet
580 En heb op haar ook veel meer recht dan u.

Peleus

Hoezo? Komt u hier mijn zaken regelen?
Is uw macht in Sparta u nog niet genoeg?

Menelaos

Ik heb haar zelf in Troje buitgemaakt.

Peleus

Maar mijn kleinzoon kreeg haar toegewezen.

Menelaos

585 Ik het mijne niet van hem en het zijne van mij?

Peleus

Ja, om ervoor te zorgen, niet om te vermoorden.

Menelaos

U krijgt haar echt niet uit mijn handen.

Peleus

Ik zal je hoofd met deze scepter splijten.

Menelaos

Raak me aan, dan zult je eens zien. Kom dichterbij.

Πηλεΰς

- 590 Σὺ γὰρ μετ' ἀνδρῶν, ᾧ κάκιστε κάκ κακῶν;
Σοὶ ποῦ μέτεστιν ὡς ἐν ἀνδράσιν λόγου;
Ἵστις πρὸς ἀνδρὸς Φρυγὸς ἀπηλλάγης λέχους,
ἄκληστ' ἄδουλα δώμαθ' ἐστίας λιπῶν,
ὡς δὴ γυναῖκα σώφρον' ἐν δόμοις ἔχων
- 595 πασῶν κακίστην. Οὐδ' ἂν εἰ βούλοιτό τις
σώφρων γένοιτο Σπαρτιατίδων κόρη·
αἷ ξὺν νέοισιν ἐξερημοῦσαι δόμους
γυμνοῖσι μηροῖς καὶ πέπλοις ἀνειμένοις
δρόμους παλαίστρας τ' οὐκ ἀνασχετῶς ἐμοὶ
- 600 κοινὰς ἔχουσι. Κάϊτα θαυμάζειν χρεῶν
εἰ μὴ γυναῖκας σώφρονας παιδεύετε;
Ἐλένην ἐρέσθαι χρῆν τάδ', ἥτις ἐκ δόμων
τὸν σὸν λιποῦσα Φίλιον ἐξεκώμασεν
νεανίου μετ' ἀνδρὸς εἰς ἄλλην χθόνα.
- 605 Κάπειτ' ἐκείνης οὔνεχ' Ἑλλήνων ὄχλον
τοσόνδ' ἀθροίσας ἤγαγες πρὸς Ἴλιον;
Ἦν χρῆν σ' ἀποπτύσαντα μὴ κινεῖν δόρυ,
κακὴν ἐφευρόντ', ἀλλ' ἔἴαν αὐτοῦ μένειν

μισθόν τε δόντα μήποτ' εἰς οἴκους λαβεῖν.
610 Ἄλλ' οὔτι ταύτη σὸν φρόνημ' ἐπούρισας,
ψυχὰς δὲ πολλὰς κάγαθὰς ἀπώλεσας,
παίδων τ' ἄπαιδας γραῦς ἔθηκας ἐν δόμοις,
πολιούς τ' ἀφείλου πατέρας εὐγενῆ τέκνα.
ἼΩν εἷς ἐγὼ δύστηνος· αὐθέντην δὲ σὲ
615 μιάστορ' ὡς τιν' εἰσδέδορκ' Ἀχιλλέως.
Ὅς οὐδὲ τρωθεὶς ἦλθες ἐκ Τροίας μόνος,
κάλλιστα τεύχη δ' ἐν καλοῖσι σάγμασιν
ὅμοι' ἐκεῖσε δεῦρό τ' ἤγαγες πάλιν.
Καγὼ μὲν ἠὔδων τῷ γαμοῦντι μήτε σοὶ
620 κῆδος συνάψαι μήτε δώμασιν λαβεῖν
κακῆς γυναικὸς πῶλον· ἐκφέρουσι γὰρ
μητρῷ' ὄνειδη. Τοῦτο καὶ σκοπεῖτέ μοι,
μνηστῆρες, ἐσθλῆς θυγατέρ' ἐκ μητρὸς λαβεῖν.
Πρὸς τοῖσδε δ' εἰς ἀδελφὸν οἷ' ἐφύβρισας,
625 σφάξαι κελεύσας θυγατέρ' εὐηθέστατα·
οὕτως ἔδεισας μὴ οὐ κακὴν δάμαρτ' ἔχοις;
Ἐλὼν δὲ Τροίαν (εἶμι γὰρ κἀνταῦθά σοι)
οὐκ ἔκτανες γυναῖκα χειρίαν λαβών,
ἀλλ', ὡς ἐσεῖδες μαστόν, ἐκβαλὼν ξίφος
630 φίλημ' ἐδέξω, προδότιν αἰκάλλων κύνα,

ἦσσαν πεφυκὼς Κύπριδος, ὧ κάκιστε σύ.
κάπειτ' ἐς οἴκους τῶν ἐμῶν ἐλθὼν τέκνων
πορθεῖς ἀπόντων, καὶ γυναῖκα δυστυχῆ
κτείνεις ἀτίμως παῖδά θ', ὃς κλαίοντά σε
635 καὶ τὴν ἐν οἴκοις σὴν καταστήσει κόρην,
κεῖ τρις νόθος πέφυκε· πολλάκις δέ τοι
ξηρὰ βαθεῖαν γῆν ἐνίκησε σπορᾶ,
νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.
Ἄλλ' ἐκκομίζου παῖδα. κύδιον βροτοῖς
640 πένητα χρηστὸν ἢ κακὸν καὶ πλούσιον
γαμβρὸν πεπᾶσθαι καὶ φίλον· σὺ δ' οὐδὲν εἶ.

Euripides, Andromache 547-641

Aantekeningen

590	σὺ γὰρ μετ' ἀνδρῶν καὶκ	<i>vul aan:</i> εἶ = καὶ ἐκ
591	μέτεστι σοί + gen.	jij hebt deel aan, jij hebt recht op
592	ὅστις ἀπαλλάττομαι aor. ἀπηλλάγην + acc. τὸ λέχος, λέχους	<i>lees:</i> σύ, ὅς weggaan van, bevrijd worden van <i>huwelijk</i> > echtgenoot
593	ἄκλειστος ἄδουλος ἐστίας ἢ ἐστία	niet gesloten zonder slaven <i>gen. explicativus:</i> een nadere precisering huis
594	ὥς δὴ + ptc.	alsof (<i>ironisch of met ongeloof</i>)
595	πασῶν κακίστην	<i>vul aan:</i> οὓσαν
596	ἢ Σπαρτιάτις, Σπαρτιάτιδος	Spartaanse vrouw
597	ξύν ὁ νέος ἐξερημοῦσα ἐξερημόω	= σύν jongen <i>ptc. praes. act. nom. enk. vrl. van</i> ἐξερημόω verlaten
598	ὁ μῆρος	bovenbeen
	ἀνειμενος	loshangend
599	ὁ δρόμος ἢ παλαίστρα ἀνασχετός 2	het hardlopen, renbaan het worstelen, worstelschool uit te houden, verdraaglijk
600	καῖτα εἶτα χρεῶν (ἐστί)	καὶ εἶτα <i>in vragen van verwondering</i> > dan? het is nodig
602	ἔρομαι, aor. ἠρόμην + dubb. acc. χρῆν	(<i>iemand iets</i>) vragen χρῆ ἦν
603	Φίλιον ἐκκωμάζω	<i>nl. Δία:</i> Zeus als beschermer van <i>vriendschap en familiebanden</i> wild erop uittrekken
604	νεανίας	jeugdig
605	κάπειτ' ὁ ὄχλος	= καὶ ἔπειτα <i>menigte</i> > leger
607	ἦν ἀποπτύω κινέω δόρυ	<i>relatieve aansluiting; lijd. vw. van</i> ἀποπτύσαντα uitspugen, versmaden <i>speer in beweging brengen</i> > oorlog beginnen
608	κακὴν ἐφευροντ'	<i>lees:</i> ἐφευρόντα αὐτὴν κακὴν οὓσαν

	ἐάν/λαβεῖν (609)	<i>vul aan: αὐτήν</i>
	αὐτοῦ	daar (<i>in Troje</i>)
609	ὁ μισθός	beloning, geld
	μήποτε	nooit meer
610	οὔτι	volstrekt niet, geenszins
	ταύτη	daarlangs, op die manier
	τὸ φρόνημα, φρονήματος	gedachte, gezindheid
	ἐπουρίζω + acc.	met gunstige wind sturen
611	κάγαθὰς	= καὶ ἀγαθὰς
612	ἄπαις, ἄπαιδος παῖδων	kinderloos
	ἡ γραῦς, γραός	oude vrouw (<i>γραῦς acc. mv.</i>)
	τίθημι + <i>dubb. acc.</i>	maken tot
613	πολιός	grijs, grauw
	ἀφαιρέομαι + <i>dubb. acc.</i>	(iemand) (iets) afnemen
614	ῶν εἰς ἐγὼ δύστηνος	<i>vul aan: εἰμί</i>
	ῶν	<i>relatieve aansluiting</i>
	αὐθέντης	zelf dodend
615	ὁ μιάστωρ, μιάστορος	wraakgeest, boze geest
	εἰσδερκομαι, <i>perf. εἰσδέδορκα</i>	kijken naar
	Ἀχιλλέως	<i>de gen. hangt af van αὐθέντην</i>
		<i>(regel 614)</i>
616	ὄς	<i>lees: σύ, ὄς</i>
	τιτρώσκω, <i>aor. pas. ἐτρώθην</i>	(ver)wonden
617	τὰ τεύχη	wapens
	τὸ σάγμα, σάγματος	foedraal, omhulsel
618	ὅμοιος	gelijk, in dezelfde toestand (<i>dus: ongebruikt</i>)
	ὅμοια	<i>predicatief</i>
619	κάγῳ	= καὶ ἐγὼ
	μέν	<i>er volgt geen δέ; zo geeft het slechts een kleine nadruk aan het woord waar het achter staat</i>
	αὐδάω	zeggen
620	συνάπτω τὸ κῆδος + <i>dat.</i>	door een huwelijk een verbond tot stand brengen met
621	ἡ πῶλος	jonge dochter (<i>eigenlijk: veulen</i>)
	ἐκφέρω	voortbrengen
622	μητρῶος	van de moeder
	τὸ ὄνειδος, ὀνειδούς	schande
	τοῦτο καὶ	juist daarop; <i>dit wordt uitgelegd door de inf. in regel 623</i>
	σκοπεῖτε	<i>nl. gericht tot het publiek</i>
	μοι	<i>dat. ethicus: geeft de (emotionele) betrokkenheid bij de situatie aan: alsjeblijft, toch</i>

623	ὁ μνηστήρ, μνηστῆρος	vrijer, huwelijkskandidaat
624	οἶος ἐφυβρίζω εἰς + acc.	wat voor (een) (<i>in uitroepen</i>) brutaal behandelen, vergrijpen plegen tegenover
625	σφάζω, aor. ἔσφαξα θυγατέρ’ εὐηθέστατα εὐήθης	slachten, doden <i>nl. Iphigeneia</i> <i>bij σφάζαι</i> naïef, onnozel
626	ἔδεια (aor.) μή + con. ἡ δάμαρ, δάμαρτος	ik was bang dat echtgenote
627	εἶμι γάρ κἀνταῦθα σοι	ook daarover zal ik het met jou hebben
628	κτείνω aor. ἔκτανον λαμβάνω χειρίαν	doden (een vrouw) in handen krijgen
629	ἐσεῖδες ὁ μαστός ἐκβάλλω	= εἰσεῖδες borst weggooien
630	τὸ φίλημα, φιλήματος προδότις, προδότιδος αἰκάλλω	zoen verraderlijk kwispelstaarten, vleien
631	ἡ κύων, κυνός ἥσσων, ἥσσοнос + gen. φύομαι, perf. πέφυκα ἡ Κύπρις, Κύπριδος	<i>vrouwelijke hond</i> > teef bezwijkend voor groeien, ontstaan, perf. zijn <i>bijnaam van Aphrodite</i>
632	κᾶπειτ’ τῶν ἐμῶν τέκνων	= καὶ ἔπειτα <i>nl. Neoptolemos</i>
633	πορθέω	verwoesten (<i>vul aan als lijd.vw.</i> οἴκους)
634	ἄτιμος παῖδα	eerloos <i>bedoeld is Molossos</i>
635	καθίστημι + ACP	maken dat
363	κεί τρις	= καὶ εἰ driemaal
637	νόθος ξηρὰ ξηρός βαθύς, βαθεῖα, βαθύ	buitenechtelijk, bastaard <i>vul aan: γῆ</i> droog diep, hoog, (<i>en daardoor</i>) rijk, vruchtbaar
638	ἡ σπορά νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες γνήσιος γνησίων	het zaaien <i>vul aan: εἰσι</i> wettig <i>gen. van vergelijking</i>
639	ἐκκομίζω	wegbrengen, in veiligheid brengen

640	κυδίων, κυδίωνος πένητα χρηστὸν πένης, πένητος	eervoller; <i>vul aan</i> : ἐστίν <i>lees</i> : πένητα καὶ χρηστὸν arm (<i>bijv. naamw.</i>)
641	ὁ γαμβρός πάομαι, <i>perf.</i> πέπαμαι	schoonvader zich verwerven, <i>perf.</i> bezitten

Beknopt commentaar

Het pensum is genomen uit het derde epeisodion: de oude Peleus is op het toneel gekomen en komt op voor Andromache en haar kind. In de volgende passage gaat hij tekeer tegen Menelaos.

regel 590

Gerard Koolschijn vat dit anders op dan commentatoren als Kamerbeek en Stevens. Koolschijn vertaalt: “nu je mannen bij je hebt”, Stevens zegt: “are you to be counted among real men?”

regel 590 ἐκ κακῶν

Hierbij doelt Peleus niet op specifieke voorouders; een dergelijke toevoeging na een superlativus komt vaker voor.

regel 591

Twee interpretaties zijn mogelijk:

1. Waar (Op welk punt) heb jij er recht op beschouwd te worden (λόγου) als verkerend onder mannen? (vul bij σοί aan: ὄντι) Dit komt neer op: Welk recht heb jij om als man beschouwd te worden? Dan is dit een herhaling van regel 590 volgens de interpretatie van Stevens.
2. Men kan ἐν opvatten als “in de ogen van” en ὡς beperkend: “althans, tenminste”. Dan is de betekenis: Waar (Op welk punt) maak jij aanspraak op waardering (λόγου) althans in de ogen van mannen?
Verder kan men ποῦ echt lokaal opvatten (“in welk land”) of als variant met verontwaardiging van πῶς: “hoe(zo)”.

regel 593

Er zijn verschillende versies over Menelaos’ afwezigheid: Menelaos was al weg toen Paris aankwam of Menelaos ging naar Kreta toen Paris er al was.

regel 596 – 600

Peleus brengt hier het Atheense vooroordeel uit Euripides’ eigen tijd tegen de opvoeding van Spartaanse meisjes naar voren.

regel 598

De Spartaanse meisjes droegen een chiton met een zijsplit bij de benen, waardoor het dijbeen zichtbaar was.

regel 609

De nadruk ligt op de participiumwoordgroep: Menelaos had Paris moeten bevelen om Helena in Troje te houden.

regel 616

Peleus overdrijft, net zoals in de volgende regels. Menelaos werd wel degelijk gewond door Pandaros (Homerus, Ilias 4, 139-140).

regel 619 τῷ γαμοῦντι

Bedoeld is Neoptolemos; het participium kan opgevat worden als een ptc. fut. of als een ptc. praes. dat voluntatief (drukt een wil/wens uit) gebruikt wordt.

regel 626

Peleus spreekt hier met ironie vol minachting.

regel 637 ἐνίκησε

Dit is een gnomische aoristus: in algemene uitspraken (γνωμαί) gebruikt het Grieks vaak een aoristus, waar het Nederlands een o.t.t. gebruikt.

Achtergrondinformatie

Voor de achtergrondinformatie bij deze teksten verwijzen wij naar de achtergrondinformatie van het pensum ronde 2.